

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Leszek Bielecki (przewodniczący)

SSN Romuald Dalewski

SSN Jarosław Sobutka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania W.B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Tomaszowie
Mazowieckim

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 stycznia 2024 r.,

skarg kasacyjnych: ubezpieczonej i organu rentowego od wyroku

Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie

Trybunalskim z dnia 28 lutego 2022 r., sygn. akt V Ua 42/21,

I. odrzuca skargę kasacyjną ubezpieczonej W.B.;

**II. uchyla wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim
z dnia 28 lutego 2022 r., sygn. V Ua 42/21, w zaskarżonej przez
organ rentowy części oraz zmienia poprzedzający go wyrok Sądu
Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. IV U 396/19, w ten**

sposób, że oddala odwołanie;

III. odstępuje od obciążania W. B. kosztami zastępstwa procesowego strony przeciwnej za obie instancje oraz w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 5 lipca 2019 r. (Nr 420000/CW/00392018) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Tomaszowie Mazowieckim odmówił wnioskodawczyni W. B. prawa do:

1. zasiłku chorobowego za okresy:
 1. od 5 maja 2014 r. do 9 sierpnia 2014 r.;
 2. od 8 października 2015 r. do 10 marca 2016 r.;
 3. od 14 czerwca 2016 r. do 12 czerwca 2016 r.;
 4. od 3 stycznia 2017 r. do 11 stycznia 2017 r.;
 5. od 3 kwietnia 2017 r. do dnia 1 października 2017 r.;
 6. od 27 marca 2018 r. do 3 kwietnia 2018 r.;
 7. od 24 kwietnia 2018 r. do 4 września 2018 r.;
8. zasiłku macierzyńskiego za okres od dnia 10 sierpnia 2014 r. do dnia 8 sierpnia 2015 r.;
9. zasiłku opiekuńczego za okresy:
 10. od 9 sierpnia 2015 r. do 7 października 2017 r.;
 11. 15 kwietnia 2016 r. do 13 czerwca 2016 r.;
 12. od 12 stycznia 2017 r. do 12 marca 2017 r.;

13. od dnia 12 stycznia 2018 r. do dnia 25 stycznia 2018 r.;
14. od dnia 30 stycznia 2018 r. do dnia 16 marca 2018 r.;
15. świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 2 października 2017 r. do dnia 30 grudnia 2018 r.

Nadto Zakład Ubezpieczeń Społecznych nałożył na wnioskodawczynię obowiązek zwrotu pobranych świadczeń:

I. zasiłku chorobowego za okresy:

16. od 8 października 2015 r. do 10 marca 2016 r.;
17. od 14 czerwca 2016 r. do 12 czerwca 2016 r.;
18. od 3 stycznia 2017 r. do 11 stycznia 2017 r.;
19. od 3 kwietnia 2017 r. do dnia 1 października 2017 r.;
20. od 27 marca 2018 r. do 3 kwietnia 2018 r.;
21. od 24 kwietnia 2018 r. do 4 września 2018 r.;
1. zasiłku opiekuńczego za okresy:
 2. od 5 września 2015 r. do 7 października 2017 r.;
 3. 15 kwietnia 2016 r. do 13 czerwca 2016 r.;
 4. od 12 stycznia 2017 r. do 12 marca 2017 r.;
 5. od dnia 12 stycznia 2018 r. do dnia 25 stycznia 2018 r.;
 6. od dnia 30 stycznia 2018 r. do dnia 16 marca 2018 r.;
 7. świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 2 października 2017 r. do dnia 30 grudnia 2018 r., w łącznej wysokości 213.613,56 zł wraz z odsetkami od dnia doręczenia decyzji do dnia zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w powyższej kwocie.

Jednocześnie Zakład Ubezpieczeń Społecznych wskazał, iż nie dochodzi zwrotu pozostałych ujętych w decyzji świadczeń w łącznej kwocie 110.389,39 zł z uwagi na przedawnienie.

Wyrokiem z dnia 21 września 2021 r. (sygn. akt IV U 396/19) Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zwołał wnioskodawczynię W. B. od obowiązku zwrotu:

- pobranego zasiłku chorobowego za okresy od dnia 8 października 2015 r. do dnia 10 marca 2016 r., od dnia 14 czerwca 2016 r. do dnia 12 grudnia 2016 r., od dnia 3 stycznia 2017 r. do dnia 11 stycznia 2017 r., od dnia 3 kwietnia 2017 r. do dnia 1 października 2017 r., od dnia 27 marca 2018 r. do dnia 3 kwietnia 2018 r., od dnia 24 kwietnia 2018 r. do dnia 4 września 2018 r.;

- pobranego zasiłku opiekuńczego za okresy od dnia 5 września 2015 r. do dnia 7 października 2015 r., od dnia 15 kwietnia 2016 r. do dnia 13 czerwca 2016 r., od dnia 12 stycznia 2017 r. do dnia 12 marca 2018 r., od dnia 12 stycznia 2018 r. do dnia 25 stycznia 2018 r., od dnia 30 stycznia 2018 r. do dnia 16 marca 2018 r.;

- pobranego świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 2 października 2017 r. do dnia 30 grudnia 2017 r.

W pozostałej części Sąd Rejonowy oddalił odwołanie i zniósł koszty postępowania między stronami. Sąd Rejonowy podkreślił, że warunkiem koniecznym dla powstania obowiązku zwrotu świadczenia, o którym mowa w art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, jest pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie w czasie pobierania świadczenia powoduje powstanie obowiązku jego zwrotu jako nienależnego. Zdaniem Sądu Rejonowego w przedmiotowej sprawie brak jest podstaw do przyjęcia, że wnioskodawczyni została pouczona o obowiązku zwrotu świadczenia w wypadku zaistnienia okoliczności skutkujących brakiem prawa do świadczenia. Zakład Ubezpieczeń Społecznych żądając zwrotu świadczenia winien był wykazać, że dokonał skutecznego pouczenia wnioskodawczyni o okolicznościach skutkujących utratą prawa do świadczenia oraz o obowiązku jego zwrotu. Taka okoliczność nie została przez ZUS wykazana, nie wynika także z

złączonych akt organu rentowego. Skutkuje to brakiem obowiązku zwrotu świadczenia po stronie wnioskodawczyni. W pozostałej części tj. w zakresie prawa do świadczenia zaskarżona decyzja w ocenie Sądu I instancji jest prawidłowa i odwołanie W. B. podlega oddaleniu w tej części.

Po rozpoznaniu apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim od wyroku Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, wyrokiem z 28 lutego 2022 r., zmienił zaskarżony wyrok w pkt 1 w ten sposób, że zwolnił wnioskodawczynię W. B. od obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego oraz zasiłku opiekuńczego za okres przed dniem 5 lipca 2016 r., a w pozostałej części odwołanie oddalił, oddalił apelację w pozostałej części oraz zniósł wzajemnie koszty postępowania między stronami. Zdaniem Sądu II instancji apelacja zasługiwała częściowo na uwzględnienie, z uwagi na trafność podniesionych zarzutów dotyczących naruszenia prawa materialnego. Sąd Rejonowy pomimo prawidłowo ustalonego stanu faktycznego, który Sąd Okręgowy przyjął za własny, uznając że jest on wystarczający do rozpoznania apelacji, dokonał nieprawidłowej subsumpcji stanu faktycznego pod normę prawną, poprzez błędne uznanie, iż do ustalonego stanu faktycznego nie ma zastosowania art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Rację ma bowiem organ rentowy, że nienależnie pobrane przez skarżącą świadczenia wyczerpują dyspozycję art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej, a nie art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej, jak błędnie wskazał w uzasadnieniu Sąd Rejonowy. Wypłacone wnioskodawczyni świadczenia są nienależne, gdyż zostały jej wypłacone na podstawie świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia (art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej). Sąd odwoławczy przywołał także stanowisko zajęte przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu sprawy V U 1215/19, że całokształt okoliczności związanych ze zgłoszeniem wnioskodawczyni jako osoby współpracującej przy prowadzeniu działalności gospodarczej, przemawia za uznaniem, iż miało ono na celu tylko i wyłącznie uzyskanie przez skarżącą wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego w okresie niezdolności do pracy. Pomoc wnioskodawczym na rzecz płatnika nie wykraczała bowiem poza obowiązek

małżonków do wzajemnej pomocy oraz współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Sąd Rejonowy był związany prawomocnym wyrokiem w sprawie V U 1215/19 zgodnie z art. 365 k.p.c., a z treści tego wyroku wynika, że wnioskodawczyni w okresach, w których pobrała zasiłki chorobowe, opiekuńcze oraz świadczenie rehabilitacyjne, nie miała ważnego tytułu do podlegania ubezpieczeniom społecznym, gdyż nie współpracowała z mężem przy prowadzeniu działalności gospodarczej, który to tytuł wskazała ZUS jako podstawę do wypłaty świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Wnioskodawczyni swoim zachowaniem świadomie wprowadziła w błąd organ rentowy co do istnienia podstawy wypłaty w/w świadczeń. W konsekwencji wypłacone wnioskodawczyni świadczenia są świadczeniami nienależnie pobranymi w rozumieniu art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej.

Zdaniem Sądu II instancji nie oznacza to jednak, że zaskarżona decyzja jest w całości prawidłowa. Okres, za który ZUS może żądać zwrotu nienależnie pobranych przez skarżącą świadczeń z ubezpieczeń społecznych wynosi 3 lata. Zdaniem organu rentowego, okres 3 lat, za który można żądać zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, należy liczyć od daty ostatniej wypłaty nienależnego świadczenia. Z porównania treści art. 84 ust. 3 ustawy systemowej z art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej wynika, że przepis art. 138 ustawy emerytalnej stanowi *lex specialis* wobec art. 84 ustawy systemowej, co wynika z art. 84 ust. 5, zgodnie z którym przepisów ust. 2-4 i 8 tego artykułu nie stosuje się, jeżeli przepisy szczególne określające zasady przyznawania i wypłacania świadczeń stanowią inaczej. Wnioskodawczyni nie pobrała nienależnie świadczeń z ustawy emerytalnej, a zatem do żądania przez ZUS nienależnie pobranych świadczeń od wnioskodawczyni ma zastosowanie wyłącznie art. 84 ust. 3 ustawy systemowej, a nie art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej. Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Okręgowy uznał, że ostatni trzyletni okres, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń na podstawie art. 84 ust. 3 ustawy systemowej, obejmuje okres od wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

W skardze kasacyjnej z 13 maja 2022 r. pełnomocnik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z

28 lutego 2022 r. w punktach: 1 w części zwalniającej wnioskodawczynię od obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres przed dniem 5 lipca 2016 r., 2 i 3 w zakresie, w którym Sąd Okręgowy oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 września 2021 r. wydanego w sprawie o sygn. akt IV U 396/19 i zniósł wzajemnie koszty postępowania między stronami. Skarga kasacyjna organu rentowego oparta została na zarzucie naruszenia przepisów prawa materialnego przez błędną ich wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), a mianowicie naruszenie art. 84 ust. 3 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2021 r., poz. 423, ze zm.) poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata, liczone wstecz od daty wydania decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń, a w konsekwencji zwolnienie wnioskodawczynie Wioletty Berlińskiej od obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego oraz zasiłku opiekuńczego za okres przed dniem 5 lipca 2016 r., podczas gdy prawidłowa interpretacja tego przepisu, podobnie jak przepisu art. 138 ust. 4 ustawy i emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, tożsamo regulującego obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych, zasądzona na jednolitym, od daty podjęcia uchwały z dnia 16 maja 2012 r. (sygn. akt: III UZP 1/12) przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, orzecznictwie sądowym, wskazuje na to, że trzyletni okres, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, obejmuje okres do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia, zatem wnioskodawczynie winna zwrócić nienależnie pobrane świadczenia za wszystkie sporne okresy. Podnosząc powyższy zarzut strona skarżąca wniosła o uchylenie punktu 1 w części zwalniającej wnioskodawczynię od obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, 2 i 3 wyroku z dnia 28 lutego 2022 r., wydanego przez Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, w sprawie o sygn. akt V Ua 42/21 i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie apelacji organu rentowego w całości, zmianę wyroku Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 21 września 2021 r. wydanego w sprawie o sygn. akt IV U 396/19 i oddalenie odwołania wnioskodawczynie od decyzji

Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim z dnia 5 lipca 2019 r. (znak: [...]) w całości, a także o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym, według norm przepisanych oraz o zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu ze skargi kasacyjnej, według norm przepisanych.

Skargę kasacyjną, w piśmie z 30 maja 2022 r., wywiodła także pełnomocniczka W. B., zaskarżając powyższy wyrok w części, tj. w części zmieniającej wyrok Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim w sprawie sygn. akt IV U 396/19 i zwalniającej wnioskodawczynię od obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego oraz zasiłku opiekuńczego za okres przed dniem 5 lipca 2016 r. Pełnomocnik skarżącej zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 423), poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że pomoc skarżącej na rzecz płatnika składek na ubezpieczenie społeczne nie wykraczała poza obowiązek małżonków do wzajemnej pomocy oraz współdziałania dla dobra rodziny, co stanowi przypadek świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia, mimo, że warunkiem uznania, iż wypłacone świadczenie, jako mające charakter świadczenia nienależnie pobranego jest świadomość osoby, która takie świadczenie pobrała - wynikająca ze stosownego pouczenia – o braku prawa do niego, oraz uznanie, że ubezpieczona w dacie wystąpienia z wnioskiem o świadczenie z ubezpieczenia chorobowego w sposób świadomy wprowadziła w błąd organ rentowy. Strona skarżąca zarzuciła także, na podstawie art. 398 § 1 pkt 2 k.p.c., rażące naruszenie prawa procesowego, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 130 § 2 k.p.a. w zw. z art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 423), poprzez wydanie przez organ rentowy decyzji nakazującej zwrot nienależnie pobranych świadczeń, mimo, że decyzja ta była przedwczesna i nie powinna być w ogóle wydana, w sytuacji gdy decyzja o niepodleganiu ubezpieczeniom społecznym była nieprawomocna. Podnosząc powyższe zarzuty strona skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Trybunalskim, a nadto

o zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącej zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. W granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. W rozpoznawanej sprawie wniesione zostały dwie skargi kasacyjne: przez odwołującą się W. B. oraz przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Jeżeli chodzi o skargę kasacyjną sporządzoną i wniesioną przez pełnomocnika procesowego w imieniu i na rzecz odwołującej to stwierdzić należy, że sporządzona ona została w sposób uniemożliwiający nadanie jej biegu i jej merytoryczne rozpoznanie – i to z co najmniej trzech powodów. Po pierwsze, w pkt 1 zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim „zmienia zaskarżony wyrok w pkt 1 (pierwszym) w ten sposób, że zwalnia wnioskodawczynię W. B. od obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego oraz zasiłku opiekuńczego za okres przed dniem 5 lipca 2016 r. a w pozostałej części odwołanie oddala”. Z treści sentencji wyroku wynika więc, że w pierwszej części punktu 1 orzeczenia Sąd II instancji rozstrzygnął spór na korzyść odwołującej – zwolnił ją bowiem z obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres przed dniem 5 lipca 2016 r. Natomiast w drugiej części punktu 1 Sąd Okręgowy oddalił odwołanie w pozostałej części – a więc rozstrzygnął w sposób niezgodny z twierdzeniami i żądaniem odwołującej. Tymczasem skargą kasacyjną zaskarżono jedynie wyrok „w części zmieniającej wyrok Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim w sprawie sygn. akt IV U 396/19 i zwalniającej wnioskodawczynię od obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego oraz zasiłku opiekuńczego za okres przed dniem 5 lipca 2016 r.” – a więc część orzeczenia na korzyść strony skarżącej co oznacza, że nie ma ona interesu prawnego w kwestionowaniu tej części rozstrzygnięcia. Przesłanką bowiem zaskarżenia orzeczenia w postępowaniu

cywilnym jest istnienie interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia. Interes prawny w zaskarżeniu, określany jako *gravamen*, rozumiany jest – najogólniej rzecz ujmując - jako pokrzywdzenie polegające na niekorzystnej dla strony różnicy między zgłoszonym przez nią żądaniem, a sentencją zaskarżonego orzeczenia. Skarga kasacyjna w części, w której zaskarża rozstrzygnięcie korzystne dla strony, podlega odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 w związku z § 2 k.p.c., ponieważ w tym zakresie jest niedopuszczalna, z uwagi na nieistnienie po stronie skarżącej interesu w zaskarżeniu (tak też postanowienie Sądu Najwyższego z 7 września 2023 r., I CSK 3976/22, LEX nr 3603733 i z 15 kwietnia 2019 r., I CSK 525/18, LEX nr 2647555).

Po drugie, strona skarżąca zaskarżając skargą kasacyjną wyrok Sądu Okręgowego w części, jak to zostało wskazane wyżej, wniosła „o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Trybunalskim” bez wskazania, czy uchylenie wyroku ma nastąpić w całości, czy też w części (a jeżeli tak, to w jakiej części). Tymczasem przepis art. 398⁴ k.p.c. wskazuje na obligatoryjną treść pisma procesowego obejmującego skargę kasacyjną. W § 1 i § 2 powołanego przepisu wymienione zostały wymagania formalne skargi kasacyjnej, jako szczególnego środka odwoławczego, których niezachowanie skutkuje odrzuceniem skargi (art. 398⁶ § 2 k.p.c.), natomiast w § 3 – wymagania stawiane pismu procesowemu (art. 126-128 k.p.c.), których niezachowanie skutkuje wezwaniem do uzupełnienia braków skargi kasacyjnej (art. 398⁶ § 1 i 3 k.p.c.). Zgodnie z art. 398⁴ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna powinna zawierać oznaczenie orzeczenia, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości, czy w części, przytoczenie podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienie oraz wnioski o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany. Są to wymagania konstrukcyjne, bez których spełnienia środek taki nie jest skargą i z tego względu braki te nie podlegają uzupełnieniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego: z 18 stycznia 2006 r., II CSK 161/05, Legalis nr 173915; z 23 sierpnia 2012 r., III CSK 161/12, Legalis nr 544671; z 13 stycznia 2012 r., I CSK 210/11, Legalis nr 480463). Sposób sporządzenia analizowanej skargi kasacyjnej nie realizuje wymogów zawartych w art. 398⁴ § 1 pkt 1 k.p.c. Prawidłowo skonstruowana skarga kasacyjna powinna obejmować całkowicie jasne, jednoznaczne i zrozumiałe określenie elementów

wskazanych w art. 398⁴ § 1 k.p.c. Skarga kasacyjna powinna być sporządzona tak, by nie stwarzała żadnych wątpliwości interpretacyjnych. Wskazane wyżej elementy skargi mają dla tego środka istotny, konstrukcyjny sens. Skarga kasacyjna stanowi bowiem nadzwyczajny środek zaskarżenia, który wnosi się od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji. Wysoki stopień sformalizowania tej skargi jest zatem uzasadniony tym, że służy ona ingerencji w zasadę stabilności orzeczeń sądowych. Stabilność ta stanowi istotną dla systemu prawa wartość, a zatem konieczne jest, by organ dokonujący wspomnianej ingerencji, miał jasno i precyzyjnie wyznaczone pole działania – temu natomiast służą właśnie wymagania określone w art. 398⁴ § 1 k.p.c. Uznanie skargi kasacyjnej niespełniającej wspomnianych wymagań za dopuszczalną prowadziłoby do konieczności autonomicznego ustalania przez Sąd Najwyższy granic, w jakich może ona ingerować w prawomocne orzeczenia – na podstawie niejasnych, pozaustawowych kryteriów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2022 r., I CSK 1563/22, Legalis nr 2728182). Określenie zakresu zaskarżenia powinno być bardzo precyzyjne i nie może budzić wątpliwości, wyznacza ono granice zaskarżenia i wraz z podstawami kształtuje zakres rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana, aby nie stwarzała żadnych wątpliwości interpretacyjnych, a zakres zaskarżenia i jego wnioski nie mogą być ustalane przez Sąd Najwyższy na podstawie wykładni użytych przez skarżącego sformułowań. Znaczenie tych wymagań i bezwzględny obowiązek precyzji w oznaczaniu zakresu zaskarżenia i wniosków skargi powoduje, że braki skargi w tym zakresie nie podlegają usunięciu w ramach procedury naprawczej stosowanej przy usuwaniu braków formalnych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2022 r., I CSK 2645/22, Legalis nr 2709228 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2022 r., I CSK 793/22, Legalis nr 2706226). Bezwzględnym wymaganiem jest, aby zakres zaskarżenia i wnioski o uchylenie lub o uchylenie i zmianę orzeczenia były ze sobą ściśle skorelowane, przy czym brak tej korelacji skutkuje odrzuceniem skargi. Niejasność zakresu zaskarżenia w powiązaniu z brakiem korelacji między oznaczeniem zakresu zaskarżenia a wnioskiem kasacyjnym, skutkuje koniecznością odrzucenia skargi kasacyjnej jako niedopuszczalnej z uwagi na niedochowanie wymagań konstrukcyjnych określonych

w art. 398⁴ § 1 pkt 1 i 3 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 12 października 2007 r., sygn. akt V CSK 309/07, OSNC-ZD 2008, z. 3, poz. 81 i z 13 października 2005 r., sygn. akt II PZ 39/05, OSNP 2006 z. 7-18, poz. 274 oraz z 17 maja 2006 r., sygn. akt II PZ 17/06, OSNP 2007 z. 9-10, poz. 136, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 56/22, Legalis nr 2763927). Zakres zaskarżenia nie może być uzupełniany założeniem sądu, że odpowiada on wskazanemu przez stronę we wniosku zakresowi uchylenia orzeczenia. Określenie zakresu zaskarżenia oraz wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia stanowi bowiem przedmiot odrębnych wymogów formalnych skargi kasacyjnej, co oznacza, że strona powinna w obu tych kwestiach odrębnie sformułować własne stanowisko (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 2021 r., II CSK 405/21, Legalis nr 2671682).

I po trzecie należy zauważyć, że formułując zarzut rażącego naruszenia prawa procesowego, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 130 § 2 k.p.a. w zw. z art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 423), poprzez wydanie przez organ rentowy decyzji nakazującej zwrot nienależnie pobranych świadczeń, mimo, że decyzja ta była przedwczesna i nie powinna być w ogóle wydana, w sytuacji gdy decyzja o niepodleganiu ubezpieczeniom społecznym była nieprawomocna - strona skarżąca zapomniała, iż skarga kasacyjna przysługuje od wydanego przez sąd II instancji prawomocnego wyroku kończącego postępowanie w sprawie. Strona skarżąca powinna więc wskazać, naruszenia jakich przepisów dopuścił się Sąd Okręgowy wydając zaskarżony wyrok. W przypadku podstawy z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. nieodzowne jest wskazanie konkretnych przepisów postępowania, które miały ulec naruszeniu, i istotnego wpływu, jaki mogło to wywrzeć na wynik sprawy. Brak właściwego określenia podstawy kasacyjnej stanowi nieusuwalną wadę skargi kasacyjnej i prowadzi do jej odrzucenia jako niedopuszczalnej (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 września 2020 r., I CSK 222/20, Legalis nr 2486257). Tymczasem sformułowany w skardze kasacyjnej zarzut dotyczy nieprawidłowości mających mieć miejsce w postępowaniu toczącym się przed organem rentowym – bez jakiegokolwiek próby odniesienia się do orzeczenia sądu drugoinstancyjnego. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, wydając wyrok

z dnia 28 lutego 2022 r., nie mógł w żadnym razie naruszyć wskazanego w skardze kasacyjnej przepisu art. 130 § 2 k.p.a., który go w ogóle nie dotyczy.

Zasadna natomiast okazała się skarga kasacyjna wywiedziona w niniejszej sprawie przez pełnomocnika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w której sformułowany został zarzut naruszenia przez Sąd II instancji przepisu art. 84 ust. 3 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata. W tym miejscu należy przypomnieć, że zgodnie z art. 84 ust. 5 ustawy systemowej, przepisów ust. 2-4 i 8 art. 84 tej ustawy nie stosuje się, jeżeli przepisy szczególne, określające zasady przyznawania i wypłacania świadczeń, stanowią inaczej. Wbrew jednak stanowisku zaprezentowanemu przez Sąd Okręgowy, przepis art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie modyfikuje pojęcia „świadczenia nienależnego”, jak również nie określa odmiennych reguł jego dochodzenia, za wyjątkiem zastrzeżenia z ust. 5 tegoż artykułu. Odmienność ta nie wypełnia jednak wyłączenia wskazanego w art. 84 ust. 5 ustawy systemowej. W zasadniczej warstwie normatywnej porównywane dyspozycje wymienionych przepisów zostały unormowane w taki sam, tj. prawie identyczny sposób, ponieważ treść art. 138 ust. 1- 2 i ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach stanowi niemal dosłowne powtórzenie art. 84 ust. 1-3 ustawy systemowej z dnia 17 października 1998 r. W konsekwencji pomiędzy porównywanymi przepisami występuje tylko taka relacja *lex specialis* (art. 138 ustawy emerytalnej) do *lex generalis* (art. 83 ustawy systemowej), że w zakresie nieunormowanym w tym pierwszym przepisie znajdują uzupełniające zastosowanie systemowe zasady dotyczące zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych uregulowane w ustawie systemowej (art. 1 tej ustawy), np. dotyczące okresu przedawnienia należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, ich umownego rozkładania na raty i ratałnych spłat, odraczania płatności, czy wymierzania należnych odsetek (art. 84

ust. 7-11 ustawy systemowej)). Wyłącznie szczególny charakter ma uregulowanie w art. 138 ust. 5 ustawy emerytalnej zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, w związku z osiągnięciem przychodów, o których mowa w art. 104 ust. 1 (prowadzących do zawieszenia lub zmniejszenia prawdo emerytury lub renty), który przewiduje taki zwrot za okres nie dłuższy niż 1 rok kalendarzowy poprzedzający rok, w którym wydano decyzję o rozliczeniu świadczenia, jeżeli osoba pobierająca to świadczenie powiadomiła organ rentowy o osiągnięciu przychodu, w pozostałych zaś przypadkach - za okres nie dłuższy niż 3 lata kalendarzowe, poprzedzające rok wydanie tej decyzji. Zarówno więc wykładnia językowa, jak i wykładnia funkcjonalno-systemowa, odwołująca się do *ratio legis* przepisów, niemal tożsamo regulujących obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych (art. 84 ustawy systemowej oraz art. 138 ustawy o emeryturach i rentach), wymagają przyjęcia, że przepisy te nie regulują terminu przedawnienia wymierzonego decyzją organu rentowego obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, ani - *de lege lata* - nie uzależniają wielkości (rozmiaru) żądanego zwrotu od daty wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, w kwotach ustalonych w tej decyzji, ale wyznaczają maksymalne wielkości (kwoty) nienależnie pobranych świadczeń, których zwrotu domaga się organ rentowy od osoby, która pobrała nienależne świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Aspekt ten był już zresztą wielokrotnie poruszany w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Oznacza to, że organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego za okres 3 lat liczonych do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia (art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej w związku z art. 84 ust. 3 ustawy systemowej – tak m. in. w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r., III UZP 1/12, OSNP 2012 nr 23-24, poz. 290, str. 1002 oraz w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2022 r., II USKP 239/21, Legalis nr 2899634).

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy orzekł, na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. i art. 398¹⁶ k.p.c. O kosztach postępowania orzeczono po myśli art. 102 k.p.c.

[SOP]

[ms]

